

Spánek je mladší bratr smrti

Spánek byl mnohdy nazýván mladším bratrem smrti. Toto podobství znázorňuje cesty lidského ducha více, než bychom možná byli při povrchním pozorování ochotni připustit. Umožňuje nám totiž získat představu o tom, v jakém smyslu spolu souvisí různá vtělení, jimiž tento lidský duch prochází. Ve stati *Reinkarnace a karma, nutné představy z pozice moderní přírodní vědy* bylo vyloženo, že současný přírodovědecký způsob myšlení, zůstane-li věrný sám sobě, vede k odvěké nauce o vývoji věčného lidského ducha v průběhu mnoha životů. K tomuto poznání se nutně pojí otázka: Jak spolu tyto různé životy souvisí? V jakém smyslu je život člověka následkem jeho předcházejících vtělení a jak se stává příčinou vtělení následujících?

Obraz souvislosti příčiny a následku nám na tomto poli poskytuje přirovnání ke spánku/ Ráno vstanu. Má průběžná činnost byla nocí přerušena. V této činnosti nemohu ráno libovolně pokračovat, má-li být v mém životě pravidelnost a souvislost. Tím, co jsem učinil včera, jsou vytvořeny podmínky pro to, co mám učinit dnes. Musím navázat na výsledek svého včerejšího konání. V plném smyslu slova platí: mé včerejší činy jsou mým dnešním osudem. Já sám jsem si vytvářel příčiny, k nimž musím připojit následky. A s těmito příčinami se shledávám, poté co jsem se od nich na chvíli odpoutal. Patří ke mně, i když jsem od nich byl nějaký čas oddělený.

Následky mých včerejších zážitků ke mně patří ještě v jednom smyslu. Sám jsem se jimi změnil. Dejme tomu, že jsem podnikl něco, co se mi jen zpoza zdařilo. Přemýšlel jsem, proč mne stihl tento částečný nezdár. Budu-li mít opět vykonat něco podobného, vyvaruji se poznaných chyb. Osvojil jsem si tedy novou schopnost. Tím se mé včerejší zážitky staly příčinami mých dnešních schopností. Má minulost se mnou zůstává spojena; žije dál v mé přítomnosti; a bude mne následovat i do mé budoucnosti. Svou minulostí jsem vytvořil situaci, v níž se v současnosti nacházím. A *smysl života* si žádá, abych s touto situací zůstal spojen. Přece by nemělo smysl, kdybych se za normálních poměrů nenastěhoval do domu, který jsem si nechal postavit.

Nesměl bych se dnes ráno *probudit*, nýbrž být nově stvořen z ničeho, kdyby následky mých včerejších činů neměly být mým dnešním osudem. A *nově stvořen*, vzniklý z ničeho, by musel být

lidský duch, kdyby výsledky jeho minulých životů nezůstávaly spojeny s jeho příštími životy. Člověk ani nemůže žít v jiných poměrech než v těch, které byly vytvořeny jeho předchozím životem. Je to pro něj stejně nemožné, jako je pro zvířata, která po osídlení jeskyní v Kentucky ztratila zrak, nemožné žít někde jinde než v těchto jeskyních. Svým činem, tedy osídlením jeskyní, vytvořila podmínky svého pozdějšího života. Bytost, která byla jednou činná, není v důsledku toho již izolovaná; sama sebe vložila do svých činů. A všechno, čím se stane, je od té chvíle spjato s tím, co vzniká z jejích skutků. Toto spojení bytosti s výsledky jejích činů je zákonem *karmy*, ovládajícím celý svět. Karma je činnost, jež se stala osudem.

A proto je spánek dobrým obrazem smrti, protože člověk se během spánku vskutku vzdaluje z jeviště, na němž ho očekává jeho osud. Zatímco spíme, události se na tomto jevišti odehrávají dál. Nějaký čas nemáme na jejich průběh žádný vliv. Přesto se shledáváme s následky svých činů a musíme na ně navázat. Naše osobnost se skutečně každé ráno znovu vtěluje do světa našich činů. Co bylo od nás přes noc oddělené, přes den jako by nás zase obklopovalo.

Tak je tomu s činy našich dřívějších vtělení. Jejich výsledky jsou včleněny do světa, v němž jsme byli vtělení. Patří však k nám, tak jako život v jeskyních patří ke zvířatům, která tímto životem ztratila zrak. Jako mohou tato zvířata žít jen tehdy, najdou-li prostředí, jemuž se přizpůsobila, tak *může* lidský duch žít jen v prostředí, které si, jako sobě odpovídající, vytvořil svými činy.

Tělo, duše a duch

Každé ráno jako by lidské tělo bylo znovu prostoupeno duší. Přírodní věda přiznává, že se s ním děje něco, co *ona* nemůže pochopit, pokud si bere na pomoc pouze zákony, které získala ve *fyzickém* světě. Připomeňme si, co o tom řekl přírodovědec Du Bois-Reymond ve své přednášce Meze přírodního poznání: „Kdyby byl mozek, který je z nějakého důvodu bez vědomí, například mozek spící bezesným spánkem, přírodovědecky (Du Bois-Reymond říká „astronomicky“) zkoumán, neobsahoval by žádné tajemství, a s přírodovědeckou znalostí také ostatního těla by byl celý lidský stroj se svým dýcháním, tepem srdce, látkovou výměnou, teplem atd. až na podstatu hmoty a síly úplně rozluštěn. Člověk spící bezesným spánkem je pochopitelný, stejně jako svět, dokud nebylo vědomí. Jako se však s prvním

zachvěvem vědomí stal svět dvojnásob nepochopitelným, stává se nepochopitelným i spící člověk s prvním snem, který se v něm vynoří.“

Jinak tomu nemůže být. Neboť to, co tu přírodovědec popisuje jako člověka spícího bezsným spánkem, je ta část člověka, která podléhá pouze fyzickým zákonům. Ve chvíli, kdy je opět *prostoupena duší*, se však řídí zákony duševního života. Ve spánku se lidské tělo řídí fyzickými zákony; člověk procitne a světlo rozumového jednání vzplane jako jiskra v čistě fyzickém bytí. Vyjádříme se zcela ve smyslu přírodovědce Du Bois-Reymonda, řekneme-li: Spící tělo můžeme zkoumat ze všech stran, nic duševního v něm přesto nenajdeme. Toto duševno však pokračuje ve svém rozumovém jednání tam, kde ho před usnutím přerušilo. - Člověk tak - i ve smyslu této úvahy - náleží dvěma světům. V jednom žije svým tělem, a tento tělesný život lze sledovat podle nitek fyzických zákonů; ve druhém žije svým duchem, svým rozumem, o tomto životě se však na základě fyzických zákonů nic nedovíme. Chceme-li studovat první život, musíme se držet fyzických zákonů přírodní vědy; chceme-li však pochopit ten druhý, musíme poznat zákony rozumového jednání, například logiku, právní vědu, ekonomickou vědu, estetiku atd.

Spící lidské tělo, podléhající jen fyzickým zákonům, nemůže nikdy vykonat nic, co náleží do oblasti rozumových zákonů. Lidský duch však tyto zákony rozumu vnáší do fyzického světa. A kolik do něj z těchto zákonů vnesl, tolik z nich zase nalezne, až po daném přerušení opět naváže nit své činnosti.

Zůstaňme ještě na chvíli u obrazu spánku. Osobnost musí dnes navázat na své včerejší činy, nemá-li život postrádat smysl. Nemohla by to učinit, kdyby se necítila být s těmito činy spojená. Nemohl bych do sebe dnes pojmout výsledek svého včerejšího působení, kdyby ve mně samotném něco z tohoto působení nezůstalo. Kdybych dnes zapomněl všechno, co jsem včera prožil, byl bych nový člověk a nemohl bych na nic navázat. Je to moje *paměť*, která mi umožňuje navázat na mé včerejší činy. - Tato paměť mne pojí s účinky mého konání. To, co ve vlastním smyslu náleží k mému rozumovému životu, například logika, je dnes totéž jako včera. Lze to použít i na skutečnosti, které včera, ba dosud vůbec *nikdy* nevstoupily do mého obzoru. Má paměť spojuje mé dnešní logické jednání s mým logickým jednáním ze včerejška. Kdyby záleželo jen na logice, mohli bychom vskutku každé ráno začínat nový život. V paměti však zůstává

uchováno to, co nás poutá k našemu osudu. Ráno tak sám sebe nacházím skutečně jako trojí bytost. Nacházím opět své tělo, které bylo během mého spánku poslušno pouze svým fyzickým zákonům. Nacházím sám sebe, svého lidského ducha, který je dnes týž jako včera a který má dnes, stejně jako včera, dar rozumového jednání. A v paměti nacházím uchováno vše, co ze mě učinil včerejší den, celá moje minulost.

A tím máme zároveň dán *obraz* trojí bytosti člověka. V každém novém vtělení se člověk nachází ve fyzickém organismu, který podléhá zákonům vnější přírody. A v každém vtělení je člověk týž lidský duch. Jako takový je tím *věčným* v rozmanitých vtěleních. *Tělo* a *duch* stojí proti sobě. Mezi nimi musí něco být, tak jako je paměť mezi mými včerejšími a dnešními činy. A tím něčím je *duše*." Ona uchovává účinky mých činů z minulých životů. Ona způsobuje, že duch se v novém vtělení objevuje jako to, co z něho učinily předešlé životy. *Tak spolu souvisí tělo, duše a duch*. Duch je *věčný*; v tělesnosti vládne podle zákonů fyzického světa *zrození a smrt*; duše obojí vždy znovu spojuje, když z činů spřádá *osud*.

Paměť jako obraz duše

Také u přirovnání duše k paměti se můžeme odvolat na současnou přírodní vědu. V roce 1870 uveřejnil přírodovědec Ewald Hering pojednání nesoucí název *O paměti jako všeobecné funkci organizované hmoty*. A Ernst Haeckel s Heringovými názory souhlasí. Ve své práci *O tvorbě vln živými částicemi* říká: „Každé hlubší zamyšlení nás vskutku přesvědčuje o tom, že bez předpokladu *nevědomé paměti* živé hmoty jsou ty nej důležitější životní funkce naprosto nevysvětlitelné. Schopnost tvořit si představy a pojmy, schopnost myšlení a vědomí, cviku a návyku, výživy a rozmnožování je založena na funkci *nevědomé paměti*, jejíž činnost je nekonečně významnější než činnost paměti vědomé. Hering právem říká, že ,to je paměť, jíž vděčíme téměř za všechno, co jsme a co máme.“

A pak se Haeckel pokouší odvodit pochody *dědičnosti* organismů z této *nevědomé paměti*. To, že se dceřiný organismus podobá organismu mateřskému, že se vlastnosti mateřského organismu dědí na dceřiný, je podle něj dáno *nevědomou pamětí* živé hmoty, která si v průběhu rozmnožování uchovává vzpomínku na předcházející formy. - Nechceme zde zkoumat, co z Heringova a Haeckelova výkladu je přírodovědecky obhajitelné; pro cíle, které zde sledujeme,

je důležité pouze to, že přírodovědec je nucen tam, kde překračuje hranice zrození a smrti a kde musí brát v úvahu něco, co smrt přetrvává, předpokládat cosi bytostného, co si představuje v podobě paměti. Tam, kde zákony *fyzické přírody* nedostačují, sahá přirozeně po nadsmyslové síle.

Je třeba ostatně uvážit, že mluvíme-li o paměti, jedná se zde zprvu jen o přirovnání, o *obraz*. Nesmíme se domnívat, že *duší* rozumíme něco, co se jen tak rovná vědomé paměti. Ani v obvyklém životě není vždy ve hře vědomá paměť, čerpá-li člověk ze zážitků minulosti. Plody těchto zážitků nosíme v sobě, i když si na prožité ne vždy vědomě vzpomínáme. Kdo si vzpomíná na všechny jednotlivosti, díky nimž se naučil číst a psát? Ba komu se tyto jednotlivosti vůbec všechny dostaly do vědomí? Například *zvyk* je určitým druhem nevědomé paměti. - *Přirovnáním* k paměti se má zkrátka jen poukázat na duševno, které vstupuje mezi tělo a ducha a tvoří prostředníka mezi tím, co je věčné, a tím, co je jakožto fyzické ve- vázáno mezi zrození a smrt.

Znovuvtělování ducha

Duch, který se opětovně vtěluje, se tedy ve fyzickém světě setkává s výsledky svých činů jako se svým osudem; a duše, která je na něj vázána, zprostředkuje jeho spojení s tímto osudem. Nyní se můžeme tázat: Jak se duch může setkat s výsledky svých činů, když je při svém opětovném vtělení uveden do zcela jiného světa, než byl ten, ve kterém žil minule? Tato otázka vychází z velmi povrchní představy o osudovém zřetězení. Přesunu-li své bydliště z Evropy do Ameriky, nacházím se také ve zcela novém prostředí. Přesto můj život v Americe zcela závisí na mém předchozím životě v Evropě. Jestliže jsem se v Evropě stal mechanikem, bude můj život v Americe vypadat úplně jinak, než kdybych byl bankovním úředníkem. V prvním případě budu v Americe pravděpodobně obklopen stroji, ve druhém bankovními papíry. Mé prostředí v každém případě určuje můj předchozí život a ten jako by z celého okolí přitahoval věci, které jsou mu příbuzné. Tak je tomu s mojí duchovně-duševní podstatou/ Ta se nutně obklopuje tím, s čím je spřízněna z předchozího života. Nikdo nemůže shledat rozpor v přirovnání spánku ke smrti, uvědomí-li si, že jde právě jen o přirovnání, třebaže jedno z nejpřiléhavějších. O to, že se ráno ocitám v situaci, kterou jsem předchozího dne sám vytvořil, se stará *bezprostřední* chod událostí. Že když se znovu vtělím, najdu

prostředí, které odpovídá výsledku mých činů v předchozím životě, o to se stará příbuznost mé znovu zrozené duchovně-duševní podstaty s věcmi tohoto prostředí.

Co mne přivádí do tohoto prostředí? *Bezprostředně* vlastnosti mé duchovně-duševní podstaty při novém vtělení. Tyto vlastnosti mám však přece pouze proto, že je činy mých dřívějších životů vtiskly do mé duchovně-duševní podstaty. Tyto činy jsou tedy *skutečnou příčinou*, proč se rodím do určitých poměrů. A to, co činím dnes, bude jednou z příčin, proč se v některém pozdějším životě setkám s těmi či oněmi poměry. - Tak si člověk vskutku tvoří svůj osud. Ten se jeví nepochopitelný jen potud, bereme-li v úvahu jednotlivý život sám o sobě a nepohlížíme na něj jako na článek po sobě následujících životů.

Tak můžeme říci, že člověka nemůže v životě postihnout nic, k čemu sám nevytvořil podmínky. Teprve díky poznání zákona osudu - zákona karmy - je pochopitelné, proč „dobrý člověk musí často trpět a zlý může být šťastný“. Tato zdánlivá disharmonie *jednoho života* zmizí, rozšíří-li se výhled na celou řadu životů. - Tak * V něm. orig. *Geist-Seele* (případně dále jako *Geistseele*); v původním překladu z r. 1919 *duchovní podstatou* (případně dále jako *duchovní duše*). (Pozn. edit.)
jednoduše jako běžného soudce nebo jako státem vykonávanou spravedlnost si ovšem zákon karmy představovat nesmíme. To by bylo stejné, jako kdybychom si Boha představovali jako starce s bílými vousy. Mnozí lidé se dopouštějí tohoto omylu. Zejména odpůrci myšlenky karmy vycházejí z takovýchto mylných předpokladů. Bojují s představou, kterou podsouvají zastáncům karmy, nikoli s představou, kterou mají ti, kdo věc opravdu znají.

První část „zbylé paměti“: žádosti

V jakém poměru se člověk nachází vůči fyzickému prostředí, vstoupí-li do nového vtělení? Tento poměr vyplývá na jedné straně z toho, že v mezidobí mezi oběma vtěleními neměl žádný podíl na fyzickém světě; na druhé straně z toho, jaký byl jeho vývoj v tomto mezidobí. Předem je jasné, že do *tohoto* vývoje nemůže vplynout nic z fyzického světa, neboť duchovně-duševní podstata se nachází *mimo* fyzický svět. Všechno, co se v ní odehrává, může proto nyní čerpat jen ze sebe samé, respektive z nadfyzického- ho světa. Zatímco během vtělení byla zapředená do světa fyzických skutečností, je po odložení těla *bezprostředního* vlivu tohoto světa skutečností zbavena. A zůstane jí

z něho pouze to, co jsme přirovnali k paměti.

Tato „zbylá paměť“ sestává ze dvou částí. Poznáme je, uvážíme-li, co přispělo k jejímu vytvoření. - Duch žil v těle a prostřednictvím těla se tak dostal do vztahu s tělesným prostředím. Tento vztah se projevil v tom, že se prostřednictvím těla vyvinuly pudy, žádosti a vášně, v jejichž důsledku se pak uskutečnily vnější činy. Protože je člověk tělesná bytost, jedná pod vlivem pudů, žádostí a vášní. Ty mají význam ve dvou směrech. Na jedné straně vtiskují svou pečeť vnějším činům, které člověk koná, a na druhé straně utvářejí jeho osobní charakter. Čin, který vykonám, je důsledkem mé žádosti; a já sám jsem jako osobnost tím, co se touto žádostí projeví. Čin přechází do vnějšího světa; žádost zůstává v mé duši, podobně jako představa v mé paměti. A jako se obrazná představa v mé paměti nejprve zesiluje každým novým dojmem téhož rázu, zesiluje se i žádost každým novým činem, který pod jejím vlivem vykonám. V mé duši tak v důsledku tělesného bytí žije souhrn pudů, žádostí a vášní. Tento souhrn se označuje jako „tělo žádostí“ (káma rúpa).

Toto „tělo žádostí“ úzce souvisí s fyzickým životem. Vzniká totiž pod vlivem fyzické tělesnosti. Od chvíle, kdy duch není vtělen, proto již nemůže vytváření tohoto těla pokračovat. Duch se od něho musí osvobodit, nakolik byl jeho prostřednictvím spojen s jednotlivým fyzickým životem. Po fyzickém životě následuje jiný život, v němž dochází k tomuto osvobození. Můžeme se ptát: Cožpak smrtí nezaniká i toto „tělo žádostí“? Odpověď zní: Ne; tou měrou, jakou v každém okamžiku fyzického života převládá žádost nad uspokojením, trvá žádost i tehdy, ustane-li možnost jejího uspokojení. Jen člověk, který si od smyslového světa vůbec ničeho nežadá, nemá přebytek žádosti nad uspokojením. Jen člověk, který po ničem netouží, umírá, aniž by si ve svém duchu uchovával souhrn žádostí. A tento souhrn musí po smrti jaksí odeznít. Stav tohoto odeznívání se nazývá „pobytem v místě žádostí“ (v kámalo- ce). Snadno pochopíme, že tento stav musí trvat tím déle, čím více se člověk cítil být spojen se smyslovým životem.

Druhá část „zbylé paměti“: zkušenosti

Druhá část „zbylé paměti“ se tvoří jiným způsobem. Tak jako žádost poutá ducha k uplynulému životu, odkazuje ho tato druhá část k budoucnosti. Duch se svou činností v těle seznámil se světem, k němuž toto tělo patří. Každé nové úsilí, každý nový zážitek zvyšuje

tuto jeho znalost. Podruhé člověk zpravidla provede každou věc lépe než při prvním pokusu. Zkušenost, prožitek se duchu vtiskuje a zvyšuje jeho schopnosti. Tak působí naše zkušenost na naši budoucnost, a nemáme-li již příležitost činit zkušenosti, zůstává výsledek těchto zkušeností v podobě „zbylé paměti“. - Žádná zkušenost by však na nás působit nemohla, kdybychom neměli schopnost zužitkovat ji. Jak dokážeme zkušenost přijmout, jak ji dokážeme využít, na tom závisí, co bude znamenat pro naši budoucnost. Pro Goetha byl zážitek něčím jiným než pro jeho komorníka; a měl skrze něj úplně jiné důsledky než skrze komorníka. Jaké schopnosti prostřednictvím zážitku získáme, závisí totiž na duchovní práci, kterou v souvislosti s tímto zážitkem vykonáme.

V jistém okamžiku svého života v sobě mám vždy určitý souhrn výsledků svých zkušeností. A tento souhrn tvoří čekatelství na schopnosti, které se v jejich důsledku mohou objevit. - Takový souhrn zkušeností má lidský duch, když odkládá hmotné tělo. Bere si je s sebou do nadmyslového života. Jestliže ho nyní již s fyzickým bytím nespojuje žádné tělesné pouto a pokud odložil i přání, jež ho poutají k tomuto fyzickému bytí, pak mu zbyl plod jeho zkušeností. A tento plod je zcela zbaven bezprostředního účinku *uplynulého* života. Duch může hledět jen na to, co z toho lze vytvořit pro *budoucnost*. Jakmile opustí „místo žádostí“, nachází se tak ve stavu, v němž se jeho zážitky dřívějších životů přeměňují v zárodky (vlohy, schopnosti atd.) pro budoucnost. Život ducha v tomto stavu bývá označován jako pobyt na „místě blaha“ (devachan). („Blahem“ lze označit stav, který dává zapomenout na všechny starosti o věci minulé a srdce nechává bít pouze pro budoucnost.) Je samo sebou jasné, že tento stav potrvá obecně o to déle, oč větší je v okamžiku smrti čekatelství na osvojení nových schopností.

Zde se samozřejmě nemůže jednat o to, abychom rozvinuli veškeré poznatky, vztahující se k lidskému duchu. Má zde být pouze ukázáno, jak působí zákon karmy ve fyzickém životě. K tomu zprvu postačí vědět, co si duch z tohoto fyzického života s sebou odnáší do nadmyslových stavů a co si z toho zase přináší do nového vtělení. Přináší si s sebou výsledky zážitků, učiněných v dřívějších životech, jež se staly vlastnostmi jeho bytosti.

Abychom pochopili dosah této skutečnosti, stačí si tento děj objasnit na jednom jediném příkladu. Kant říká: „Dvě věci naplňují mysl stále novým a vzrůstajícím obdivem (...): hvězdné nebe nade mnou a

mravní zákon ve mně.“ Každý myslící člověk připustí, že hvězdná obloha nevznikla z ničeho, nýbrž se postupně vytvořila. A je to Kant samotný, kdo se v roce 1755 v jednom zásadním spisu pokusil vysvětlit pozvolné vytvoření vesmíru. Bez vysvětlení ale nelze přijmout ani skutečnost mravního zákona. Ani tento mravní zákon nevznikl z ničeho. V počátečních vtěleních, kterými člověk procházel, v něm mravní zákon nepromlouval tak, jak promlouval v Kantovi. Prvotní člověk jedná zcela tak, jak to odpovídá jeho žádostem. A zážitky, které díky tomuto jednání prožil, si bere s sebou do nadsmyslových stavů. Zde se stávají vyššími schopnostmi. A v dalším vtělení v něm již nepůsobí pouhá žádost, nýbrž tato žádost je již usměrňována účinky dříve učiněných zkušeností. A je zapotřebí mnoha vtělení, než člověk, původně zcela se oddávající žádostem, postaví proti vnějšímu světu vytříbený mravní zákon, který Kant označuje jako něco, k čemu člověk vzhlíží se stejným obdivem jako k hvězdnému nebi.

Nutnost karmy a svoboda lidského ducha

Prostředí, do něhož se člověk rodí v novém vtělení, mu v podobě jeho osudu přináší výsledky jeho činů. On sám vstupuje do tohoto prostředí se schopnostmi, které si vytvořil v nadsmyslových stavech ze svých dřívějších zážitků. Proto také budou jeho zážitky ve fyzickém světě obecně na stupni o to vyšším, o častěji se vtělil nebo o větší bylo jeho úsilí v jeho minulých vtěleních. Tím se jeho pouť vtěleními stává vzestupným vývojem. Poklad, který se díky zkušenostem shromažďuje v jeho duchu, je stále bohatší. A tím vzrůstá jeho zralost, s níž předstupuje před své prostředí, před svůj osud. To jej činí víc a víc pánem svého osudu. Neboť právě to získává ze svých zážitků: učí se poznávat zákony světa, v němž se tyto zážitky odehrávají.

Nejprve se duch ve svém prostředí nevyzná a tápe v temnotách. S každým novým vtělením se však kolem něj rozjasňuje. Osvojuje si vědomost, znalost zákonů svého prostředí; jinými slovy, to, co dříve konal nevědomě, koná stále více s vědomím. Nátlak vnějšího světa je stále menší; duch dokáže stále více určovat sám sebe. Ovšem duch, který určuje sám sebe, je *duchem svobodným*. Jednání v plném jasném světle vědomí je *jednání svobodné*.¹ Úplná

¹ Povahu svobodného lidského ducha jsem se pokusil vyložit ve své *Filosofii*

svoboda lidského ducha je *ideálem* jeho vývoje. Nelze se ptát: Je člověk svobodný, nebo nesvobodný? Filozofové, kteří otázku jeho svobody kladou takto, nikdy nemohou dospět k jasné představě o této věci. Neboť člověk není v současném stavu ani svobodný ani nesvobodný; nýbrž nalézá se na cestě ke svobodě. Je zčásti svobodný a zčásti nesvobodný. Svobodný je do té míry, nakolik si osvojil poznání, vědomí propojenosti světa.

Skutečnost, že náš osud, naše karma k nám přistupuje s bezpodmínečnou nutností, není na překážku naší svobodě. Neboť když jednáme, přistupujeme k svému osudu s takovou měrou samostatnosti, jakou jsme si osvojili. Nejedná osud, nýbrž my jednáme přiměřeně zákonům tohoto osudu.

Jestliže zapálím zápalku, vzniká oheň podle nutných zákonů; nejprve jsem však tyto nutné zákony uvedl v účinnost. Stejně tak mohu určitý čin vykonat jen v souladu s nutnými zákony své karmy; jsem to však já, kdo tyto nutné zákony uvádí v účinnost. A činem, který ode mě vzešel, se vytváří nová karma, tak jako oheň působí podle nutných zákonů dál, jestliže jsem jej zapálil.

Tím se zároveň vysvětluje jiná pochybnost, která někoho může přepadnout s ohledem na účinnost zákona karmy. Někdo by totiž mohl říci: Jestliže je karma neměnným zákonem, pak je nesmysl někomu pomáhat. Neboť to, co ho postihne, je důsledkem jeho karmy a je koneckonců *nutností*, že ho to či ono postihlo. Jistě, účinky osudu, který si lidský duch vytvořil v dřívějších vtěleních, nemohu zrušit. Jde však o to, jak se s tímto osudem vypořádá a jaký nový osud si pod vlivem starého vytvoří. Pomohu-li mu, mohu způsobit, že svými činy dá osudu příznivý obrát; opomenu-li pomoc, nastane možná opak. Bude ovšem záležet na tom, je-li moje pomoc moudrá či nemoudrá.

Vzestupná cesta vývoje

Vzestupný vývoj lidského ducha znamená jeho postup stále novými vtěleními. Tento vzestupný vývoj se projevuje tím, že duch stále více rozumí světu, v němž se jeho vtělení odehrávají. K tomuto světu však patří samotná vtělení. I s ohledem na ně dospívá duch ze stavu nevědomosti do stavu vědomosti. Na cestě vývoje se nachází bod, kdy člověk dokáže plně vědomě pohlížet zpět na svá vtělení.

To je představa, které se lze snadno vysmívat; a je samozřejmě nadmíru snadné pohrdavě ji kritizovat. Kdo to však dělá, nemá o charakteru těchto pravd ani ponětí. A výsměch i kritika si lehají jako saň před bránu svatyně, v níž je lze poznat. Neboť co se týče pravd, k jejichž uskutečnění dojde pro člověka teprve v budoucnosti, je zcela samozřejmé, že je v současnosti nemůže shledat skutečnými. Je jen jedna cesta, jak se přesvědčit o jejich skutečnosti, a tou je úsilí o *dosažení této skutečnosti*.

R. Steiner: Wie Karma wirkt; uveřejněno v časopisu Luzifer, prosinec 1903, později zahrnuto ve svazku Lucifer-Gnosis, GA 34, str. 92nn. Česky vyšlo pod titulem „Jak působí zákon karmy“ ve svazku nazvaném „Jak působí zákon karmy“ nákladem literárního kruhu Anthroposofické společnosti „Studium“, Praha 1919 (2. vydání); autor překladu: Dr. K. P. Při pořízení nového překladu (2013) bylo k tomuto původnímu překladu přihlédnuto.

Poznámky autora

^A Dovedu si představit, že je mnoho lidí, kteří se domnívají, že stojí na vrcholu vědeckosti a kteří budou následující výklad považovat za „zcela nevědecký“. Chápu je, neboť vím, že k této námitce je nezbytně nucen každý, kdo nemá zkušenost v nadmyslové oblasti a kdo zároveň nemá nutnou zdrženlivost a skromnost, aby připustil, že se ještě může něčemu přiučit. Takoví lidé by neměli říkat alespoň jednu věc: že zde popsané děje „odporují rozumu“ a že je „rozumem nelze dokázat“. Rozum nemůže dělat nic jiného než kombinovat a systematizovat skutečnosti. Skutečnosti lze *zakusit*, nikoli však „dokázat rozumem“. Ani velrybu nelze rozumem dokázat. Člověk ji musí buďto sám vidět, nebo si ji nechat popsat těmi, kdo nějakou viděli. Tak je tomu i s nadmyslovými skutečnostmi. Není-li člověk ještě tak daleko, aby je sám viděl, musí si je nechat popsat. Mohu každého ujistit, že nadmyslové skutečnosti, které v následujícím textu popisují, jsou pro toho, jehož vyšší smysly jsou otevřené, právě tak skutečné jako velryba.

^B Pro ty, kdo jsou zvyklí na běžné theosofické výrazy, poznamenávám toto: (Z jistých důvodů přejímám své výrazy z okultního jazyka, který se poněkud odchyluje od označení obvyklých v rozšířených theosofických spisech, věcně se s nimi však samozřejmě zcela shoduje. Proto zde chci jeden způsob vyjadřování dát do souvislosti s tím druhým.) Každá z výše uvedených entit: *tělo*, *duše* a *duch* sestává opět ze tří článků. Tím se člověk jeví jako sestávající z *devíti* článků. *Tělo* sestává z: 1. vlastního těla, 2. životního těla, 3. pociťujícího těla. *Duše* sestává z: 4. duše pociťující, 5. duše rozumové a 6. duše vědomé. *Duch* sestává z: 7. duchovního svébytlí, 8. životního ducha, 9. duchovního člověka. Ve vtěleném člověku se spojují (vplývají do sebe navzájem) 3 a 4 a 6 a 7. Kvůli tomu se

jeho devět článků jeví jako zhuštěné v sedm, čímž získáváme obvyklé theosofické dělení člověka: 1. vlastní tělo (sthúla šaríra), 2. životní tělo (prána), 3. pociťující tělo prostoupené duší pociťující (astrální tělo, káma rúpa), 4. duše rozumová (káma mañas), 5. duše vědomá prostoupená duchovním svébytím (buddhi mañas), 6.

životní duch (buddhi), 7. duchovní člověk (átma).

Rudolf Steiner

GA 34